

SĄDECKIE SACRUM

KLASZTOR KLARYSEK, OŁĘTARZ PAPIESKI,
ZABYTKOWE CERKWIE I KOŚCIOŁY, KAPLICZKI

SĄDECKIE SACRUM

KLASZTOR, OŁTARZ PAPIESKI
ZABYTKOWE CERKWIE I KOŚCIOŁY, KAPLICZKI

Wydawca:

Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu

© Copyright by Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu, 2019

ul. Jagiellońska 33, 33-300 Nowy Sącz

tel. +48 18 41 41 600, fax +48 18 41 41 700

e-mail: powiat@nowosadecki.pl

www.nowosadecki.pl

www.sadeckie.eu

Wszelkie prawa zastrzeżone | All rights reserved

Zdjęcie na okładce:

Andrzej Klimkowski

Opracowanie tekstu:

Andrzej Zarych

Projekt graficzny i DTP:

Ewa Mrózek

ISBN 978-83-62735-46-4

KLASZTOR SIÓSTR KLARYSEK W STARYM SĄCZU

Stary Sącz to średniowieczna perła Beskidów. Pierwsza wzmianka o mieście pochodzi z 1257 r., a w 1358 r. Kazimierz Wielki zezwolił na lokację miasteczka na prawie magdeburskim. Klimat miejscu nadaje duży kwadratowy rynek z niską, zabytkową zabudową. Plac został wyłożony kamiennym brukiem z naturalnych granitowych otoczków naniesionych wodami Dunajca z gór. Bruk niedawno został odnowiony, gdy przed stuleciami układano go pierwszy raz, budowniczym pracą zajęła 11 lat. Układ Rynku zachował się od czasów średniowiecza z charakterystycznymi uliczkami wychodzącymi pod kątem prostym na rogach placu. Pierwotnie dookoła placu stało 25 domów. Do dzisiaj zachowały się 22 z nich. Do 1795 r. na środku stał miejski ratusz. Spłonął wówczas w wielkim pożarze i nie został odbudowany. Pożoga dotknęła wtedy niemal całego miasta. Część kamieniczek ma charakterystyczne podcienia, w których niegdyś handlowa-

no. Warto w Rynku poświęcić uwagę na Dom na Dołkach, zawdzięczający swą nazwę od dawnego areztu mieszczącego się w piwnicach. Dzisiaj to siedziba Muzeum regionalnego. Na południowej ścianie centralnego starosądeckiego placu znajduje się dom ks. Leopolda Kmietowicza, jednego z przywódców powstania chochołowskiego. W innej kamieniczce urodził się zaś jeden z najznamienitszych polskich filozofów ks. prof. Józef Tischner, a w kolejnej mieszkała rodzina słynnej śpiewaczki Ady Sari. Jednak wizytówką miasteczka jest Zespół Klasztorny Sióstr Klarysek ufundowany przez św. Kingę w 1280 r. Pierwszy kościół był konsekrowany w 1285 r., został przebudowany w 1332 r. w stylu gotyckim i w latach 1601-1604 przez Jana de Simoniego w stylu manierystyczno-barokowym. Wewnątrz świątyni na szczególną uwagę zasługuje barokowa ambona z 1671 r. z wyobrażeniem drzewa Jessego. W przedsionku kościoła znajduje się

Klasztor w Starym Sączu, fot. K. Barikowski

gotycka chrzcielnica z XV w. w kształcie ośmiobocznego kielicha z dekoracją maswerkową. Z 1699 r. pochodzi zaś ołtarz główny autorstwa Baltazara Fontany wykonany z czarnego marmuru oraz stiuku. Jego

autorstwa są także ołtarze boczne. W przedsionku kościoła znajduje się gotycka chrzcielnica z XV w. w kształcie ośmiobocznego kielicha. Do kościoła przylega XIV-wieczna kaplica św. Kingi, otwarta od nawy

Klasztor w Starym Sączu, fot. K. Barikowski

dużym oknem w marmurowej barokowej oprawie. Po lewej stronie okna umieszczono tablicę pamiątkową, ufundowaną w podziękowaniu za kanonizację Świętej Kingi oraz za pobyt w tym miejscu Jana Pawła II. W kaplicy widoczny jest barokowy ołtarz z posągami Księżnej (ok. 1470 r.) wyrzeźbionym w drewnie lipowym. We wnęce pod posągami umieszczono trumienkę z relikwiami Świętej. Bliżej kraty znajduje się

dawny grobowiec Kingi w kształcie tumb, w którym początkowo spoczywało jej ciało.

Ciekawe są organy przyklasztornego kościoła. Mają dwie klawiatury: jedną w części dla świeckich, używaną przez świeckiego organistę, a drugą w części klauzurowej, przeznaczoną dla siostry zakonnej – organistki. W 2003 r. w klasztorze zidentyfikowano najstarszy polski klawikord, zbudowany w Krakowie w XVII w.

KLASZTOR SIÓSTR KLARYSEK

Plac Św. Kingi 1, 33-340 Stary Sącz, www.klaryski.stary.sacz.pl

OŁTARZ PAPIESKI W STARYM SĄCZU

16 czerwca 1999 r. Jan Paweł II dokonał na starosądeckich błoniach kanonizacji błogosławionej Kingi – patronki ziemi sądeckiej. Według planu po uroczystości Ołtarz Papieski miał być rozebrany, a świadkiem historycznego wydarzenia pozostać miała kapliczka z figurą Pana Jezusa Frasobliwego. Zainteresowanie pielgrzymów i turystów Ołtarzem sprawiło, iż ta niezwykła pamiątka pozostała na miejscu

w Starym Sączu. Jest to dwukondygnacyjna drewniana konstrukcja, z podwyższoną częścią środkową, którą wieńczy dach z charakterystycznymi wieżyczkami. Mensa ołtarzowa pierwotnie wspierała się na dwóch słupach soli kamiennej, pochodzących z kopalni w Bochni, jednak, ze względu na niszczący wpływ warunków atmosferycznych, zostały one zastąpione granitowymi. Obecnie bloki sol-

Ołtarz Papieski w Starym Sączu, fot. K. Bankowski

ne podpierające pierwotnie męską ołtarzową znajdują się w kaplicy Świętej Kingi w bocheńskiej kopalni. Nad mensą ołtarzową zawieszono kopię wizerunku kanonizacyjnego Błogosławionej Kingi pędzla Józefy Kamińskiej. Obok Ołtarza stoi kapliczka Pana Jezusa au-

torstwa Michała Gąsienicy Szostaka z Zakopanego. W dolnej zamkniętej części Ołtarza znajduje się Sala Pamięci Jana Pawła II, zakryta (wypożyczona w niezbędne paramenty liturgiczne), sala audiowizualna oraz sklepik z pamiątkami. Nieopodal ogród dziecięcy i plac zabaw.

DIECEZJALNE CENTRUM PIELGRZYMOWANIA IM. JANA PAWŁA II
ul. Papieska 10, 33-340 Stary Sącz, www.opoka.sacz.pl

ZABYTKOWE CERKWIE I KOŚCIOŁY

Drewniana łemkowska **cerkiew pw. św. Jakuba Młodszego Apostoła w Powroźniku** zbudowana została prawdopodobnie w latach 1604-1606. Cerkiew, co jest typowe dla najstarszych świątyń łemkowskich, ma okna jedynie od strony południowej. Wewnątrz zachowano wystrój cerkiewny z najcenniejszymi zabytkami tej sztuki na obszarze dawnego „klucza muszyńskiego”. W zakrystii znajduje się niezwykle dziś rzadko spotykana polichromia figuralna z 1637 roku,

a ikonostas z XVII wieku wykorzystany jest częściowo jako tył barokowego ołtarza głównego, w którym znajduje się ikona „Matka Boża z Dzieciątkiem” również z XVII wieku. Pozostałe ikony, umieszczone na bocznych ołtarzach, mają unikatową wartość. Do najstarszych zabytków należy rokokowa ambona z 1700 roku i dzwon z 1615 roku. Od 1951 roku jest to kościół rzymskokatolicki. Teren świątyni otacza kamienny mur z XX-wiecznymi rzeźbami przedstawiającymi świętych.

Cerkiew w Powroźniku, fot. K. Bankowski

*Cerkiew w Powroźniku to najstarsza łemkowska cerkiew w Polsce i jednocześnie jedna z najstarszych na terenie polskich Karpat. W czerwcu 2013 r. została wpisana na listę Światowego Dziedzictwa Kultury **UNESCO**.*

Niezwykłym elementem historii cerkwi jest to, że kolejno była ona świątynią trzech chrześcijańskich wyznań. Pierwotnie powstała jako cerkiew prawosławna, jednak już po około 30. latach stała się świątynią greckokatolicką, a od 1951 r. rzymskokatolicką.

Świątynię można zwiedzać w dni powszednie poza poniedziałkami od maja do końca września od 9:00 do 17:00, a w niedziele od 12:00 do 17:00. Zwiedzanie: grupowe (min. 8 osób) i poza sezonem po uprzednim kontakcie telefonicznym pod numerem 694 292 927.

Cerkiew w Dubnem, fot. A. Klimkowski

Cerkiew pw. św. Michała Archanioła w Dubnem reprezentuje styl zachodniołemkowski. Została zbudowana w 1863 roku, na miejscu spalonej świątyni z 1673 roku. Jest to budynek drewniany, o konstrukcji zrębowej, jednonawowy, trójdzielny. Na pierwszym planie widoczna jest wieża słupowo-ramowa o ścianach pochyłych z pozorną izbicą usytuowaną w przedłużeniu babińca. Dach wieńczą trzy baniaste wieżyczki z pozornymi

mi latarniami. Wewnątrz zachowało się wyposażenie cerkiewne z XIX wieku. Na szczególną uwagę zasługuje rokokowo-klasycystyczny ikonostas z sześcioma ikonami z 1895 r. autorstwa Antoniego Bogdańskiego, przedstawiającymi figuralne postacie świętych: św. Mikołaja, św. Michała, Matki Boskiej z dziećmi, Chrystusa Nauczającego, św. Szczepana i Wawrzyńca i Chrystusa modlącego się w Ogrójcu. Najcenniejszym zabytkiem w cer-

Cerkiew w Dubnem, fot. K. Bańkowski

kwi jest ikona barokowa „Ukrzyżowanie i Złożenie do grobu”. Na wieży klasycystyczny dzwon z 1950 r. Wnętrze cerkwi ozdobione zostało polichromią ornamentalno-figuralną z końca XIX w. Na kopule nawy przedstawiona jest Trójca Święta. Po wysiedleniu ludności łemkowskiej w latach 1945-1947 cerkiew została przemianowana na kościół rzymskokatolicki.

Greckokatolicka **cerkiew pw. Opieki Bogarodzicy w Maciejowej** z 1830 r. jest drewniana i otoczona kamiennym murem z dwoma bramkami. W jej najbliższym sąsiedztwie

znajduje się drewniana dzwonnica. We wnętrzu świątyni zachował się kompletny ikonostas, neobarokowe ołtarze oraz polichromia wykonana przez Feliksa Bogdańskiego. Na uwagę zasługuje wisząca w nawie ikona z XVII w. przedstawiająca Chrystus w Jordanie, natomiast w babińcu przedstawienie Chrystusa Nauczającego. Obydwa obrazy pochodzą z wyposażenia starszej świątyni z Maciejowej. Warto też obejrzeć kamienną gotycką chrzcielnicę. Obecnie cerkiew użytkowana jest przez kościół katolicki. Obecnie pełni rolę kościoła filialnego parafii rzymskokatolickiej.

Cerkiew w Maciejowej, fot. K. Barfkowski

Cerkiew w Andrzejówce, fot. K. Bankowski

Drewniana **cerkiew pw. Zaśnięcia Bogurodzicy w Andrzejówce** pochodzi z 1864 r. Wewnątrz znajduje się: późnobarokowy ołtarz z XVIII w. i widoczne nikielne ślady malowanego fryzu arkadowego oraz niekompletny ikonostas

z XVIII w. Na uwagę zasługują ikony Matki Boskiej i św. Mikołaja oraz kilkusetletnie obręcze metalowe, a także dwa młotki, którymi dzwonią na trwogę i przy nabożeństwach kościelnych. Ciekawostką jest „dzwon Ewy” – podwieszana

Cerkiew w Andrzejówce, fot. J. Wąnczyk

u stropu metalowa sztaba z n wierconymi otworami. Uderzenie w odpowiednie miejsce powoduje wydobywanie dźwięków o różnej wysokości. Obecnie jest to kościół rzymskokatolicki pw. Wniebowzięcia NMP.

Drewniana **cerkiew prawosławna pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Kamiannej** z 1937 r. jest jednonawowa, ma prezbiterium i dwie kaplice tworzące krzyż. Wewnątrz cerkwi nie zachowało się niestety dawne wyposa-

żenie. Jednak nawet mimo tego panuje tutaj urokliwy klimat. Ściany w naturalnym kolorze drewna dodają wnętrzu ciepła. Ołtarz główny i boczne to dzieło miejscowego artysty Józefa Stefanika. Na bocznej ścianie znajduje się obraz przedstawiający świętego Ambrożego, patrona bartników, nawiązujący do pszczelarskich tradycji Kamiannej. Latem cerkiew udostępniana jest do zwiedzania, zimą klucze są dostępne w sklepie z produktami pszczelimi. Obecnie jest to kościół rzymskokatolicki.

Drewniana **cerkiew pw. św. Kosmy i Damiana w Miliku** zbudowana została w 1813 r. w stylu zachodniołemkowskim. Wewnątrz znaj-

duje się polichromia z 1930 r. i ikony: Oplakiwanie Chrystusa z 1700 r., Pieta z XVII w. oraz niekompletny ikonostas rokokowo-klasycystyczny z 1806 r. Są także feretrony z ludowymi ikonami Chrystusa na Krzyżu. Obiekt zaadaptowano na kościół katolicki po wysiedleniach ludności ukraińskiej w czasie Akcji „Wisła”.

Drewniana **cerkiew pw. św. Dymitra w Szczawniku** z 1841 r. ma wewnątrz wystrój charakterystyczny dla sakralnego grekokatolickiego budownictwa byłego „klucza muszyńskiego”. Zachowany został późnobarokowy ołtarz boczny z 1729 r. z ikoną Przemienienia Pańskiego i obrazem Chrystusa w Grobie. Dzwon pochodzi z 1707 r., obra-

Cerkiew w Miliku, fot. K. Barńkowski

zy ludowe z 1854 r., ukrzyżowanie i ikona św. Barbary z 1867 r., a późnobarokowy ikonostas z przełomu XVIII i XIX w. W bryle świątyni zwracają uwagę potężne, łamane na-

miotowe dachy nakrywające prezbiterium i nawę. Przypominają one dzwony i sprawiają wrażenie, jakby przytłaczały całą budowlę. Obecnie jest to kościół rzymskokatolicki.

Cerkiew w Złociem, fot. A. Klimkowski

Drewniana **cerkiew pw. św. Dymitra w Złociem** powstała w latach 1867-1872 w stylu zachodnio-łemkowskim. Wewnątrz znajduje się klasycystyczno-rokokowy ikonostas z II połowy XIX wieku, polichromia figuralno-ornamentalna z 1873 r., trzy ołtarze boczne w stylu rokokowym z XIX wieku, barokowy krucyfiks, barokowo-ludowy obraz Chrystusa u słupa pochodzący z XVIII w., ikona Ukrzyżowanie

z 1875 r., ikona św. Cyryl i Metody z 1870 r. oraz chrzcielnica z 1963 r. Od 1951 roku jest to kościół rzymskokatolicki pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny.

Cerkiew greckokatolicka pw. Opieki Najświętszej Maryi Panny w Łabowej pochodzi z 1784 r. Jest najstarszą świątynią na zachodniej łemkowszczyźnie. Została ufundowana przez rodzinę Lubomirskich.

Cerkiew w Złociem, fot. K. Barankowski

To budynek późnobarokowy, murowany z kamienia, otynkowany, jednonawowy z parą półkoliście zamkniętych kaplic. Prezbiterium i nawa nakryte są wspólnym dachem dwuspadowym, nad kaplicami bocznymi dachy kopulaste, na nich pięć wieżyczek baniastych z latarniami. Figuralna i ornamentalna polichromia wnętrza z 1942 r. wykonana w tradycji malarstwa ruskiego. Ołtarz główny w kształcie konfesji, murowany, klasycystyczny z 2. poł. XIX w. Górna część ikonostasu w tradycji klasycystycznej. Chór muzyczny o balustradzie tralkowej z XVIII/XIX w.

Cerkiew w Jastrzębiku, fot. K. Bańkowski

Drewniana **cerkiew pw. św. Łukasza w Jastrzębiku** pochodzi z I połowy XIX wieku. Wewnątrz jest polichromia ornamentalna z 1806 r. oraz dziewiętnastowieczny ikonostas barokowo klasycystyczny z XVIII-wiecznymi ikonami. W ikonostasie znajduje się rzadko spotykana ikona Chrystusa w Grobie. Jedyłą dokładnie datowaną, wykonaną w 1775 r. w stylu barokowo-ludowym jest Chrystus Dobry Pasterz. Wpływy bizantyjskie w wystroju widoczne są w sied-

Cerkiew w Jastrzębiku, fot. A. Klimkowski

Cerkiew w Łosiu, fot. K. Bankowski

miu ikonach Deesis z apostołami z połowy XVII wieku, które znajdują się na parapecie chóru. Na teren cerkwi prowadzi drewniana brama-dzwonnica z początku XX wieku. Obecnie jest to kościół rzymskokatolicki.

Greckokatolicka **cerkiew pw. św. Michała Archanioła w Łosiu** z 1826 r. jest drewniana i otoczona murem kamiennym. We wnętrzu

znajduje się dawne wyposażenie cerkiewne z kompletnym ikonostasem rokokowo-klasycystycznym, a także zachowała się piękna, bogata polichromia z 1935 r. wykonana przez Mikołaja Galanka. Świątynia reprezentuje typ zachodniołemkowskiego budownictwa cerkiewnego. Obecnie użytkowana jako kościół filialny parafii rzymskokatolickiej Matki Bożej Anielskiej w Nowej Wsi.

Cerkiew w Leluchowie, fot. K. Bankowski

Cerkiew greckokatolicka św. Dymitra w Leluchowie z 1861 r. Świątynia łemkowska zbudowana w konstrukcji zrębowej, ściany pokryto gontem. Znajdująca się wewnątrz polichromia ornamentalna na stropach i ścianach pochodzi z początku XX w. Wyposażenie stanowią: ikonostas rokokowo-klasycystyczny z 1895 r. i ołtarz główny z baldachimem z XIX w. Przy cerkwi stoi nieduża dzwonnica.

Cerkiew greckokatolicka św. Dymitra w Boguszy pochodzi z 1858 r. Polichromia na stropach i ścianach, imitująca klasycystyczną architekturę murowaną wykonana została w 1873 r. Ikonostas z ok. 1670 r. z racji przeniesienia do wnętrza prezbiterium podzielony został na części – rząd proroków z krucyfiksem i przedstawieniami Matki Boskiej oraz św. Jana umieszczono na wschodniej ścianie nawy.

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Dymitra w Roztoce Wielkiej to budowla w stylu zachodniołemkowskim, trójdzielna. Izbica wieży pomalowana jest na brązo-wo i niebiesko. Nawa i prezbiterium nakryte są blaszanymi dachami namiotowymi przechodzącymi w kalenicowe. Zwieńczone są baniastymi hełmami z pozornymi latarniami. We wnętrzu płaskie stropy pokryte polichromią figuralną z przedstawieniem Sądu Ostatecznego oraz świętych Michała i Jerzego. W cerkwi zachował się kompletny ikonostas, ale został on podzielony przez wyjęcie ikon na-

miestnych, a także wrót carskich i diakońskich. Wyjęte ikony, przedstawiające Matkę Bożą z Dzieciątkiem oraz Chrystusa Nauczającego, można podziwiać na bocznej ścianie. Wystroju dopełnia XIX-wieczny ołtarz boczny. W tylnej części nawy znajduje się barokowy chór muzyczny z wybrzuszoną częścią środkową.

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archaniola w Wierchomli Wielkiej zbudowana w 1821 r. w miejsce spalonej starszej świątyni. Trójdzielny układem i zwieńczeniami nawiązuje do architektury

Cerkiew w Roztoce Wielkiej, fot. K. Barfkowski

łemkowskiej. Polichromia w tradycji barokowo-klasycystycznej została wykonana lub odnowiona w 1928 r. Na ścianach podziwiać można motywy architektoniczne, a na stropach figuralne sceny biblijne. W wyposażeniu znajduje się ikonostas z drugiej połowy XIX w., w prezbiterium

oltarz z baldachimem i tabernakulum z XIX w. W tle ołtarza umieszczona ikona Ukrzyżowania. Teren przyświątynny opasany jest murem z kamienia z trzema z pięciu zachowanych kaplic. Cerkiew nie ma wieży, co jest rzadko spotykane. Obecnie jest to kościół rzymskokatolicki.

Cerkiew w Żegiestowie, fot. J. Żak

Cerkiew pw. świętego Michała Archanioła w Żegiestowie dziś funkcjonuje jako kościół rzymskokatolicki pw. św. Anny. Nie jest to typowy przykład budownictwa cerkiewnego tych terenów. Została zbudowana na planie krzyża greckiego, z kamienia i cegły. Nawa, a właściwie skrzyżowanie nawy głównej z nawą poprzeczną, prezbiterium oraz babiniec zwieńczone są blaszanymi kopułami osadzonymi na wydłużonych drewnianych

wielokątnych tamburach. Ich szczyty zdobią niewielkie kopuły. Z cerkiewnego wyposażenia zachowały się dwie niewielkie ikony.

Cerkiew w Zubrzyku budowano trzy razy. Pierwszą erygowano w 1646 r. Później świątynię budowano jeszcze dwukrotnie w 1717 i 1885 roku. Ta ostatnia, zachowała się do dziś. W połowie lat 40. XX wieku została zamieniona na kościół rzymskokatolicki pw. Podwyż-

Cerkiew w Zubrzyku, fot. J. Wanczyk

szenia Krzyża Świętego. Kościół jest jednonawowy, otynkowany, kryty blachą. Ma trzy ołtarze. W ołtarzu głównym znajduje się rzeźba naścienna z wyobrażeniem Krzyża św., pod którym stoją Matka Boża i św. Jan Ewangelista. Z dawnych cerkiewnych wnętrz zachowały się jedynie ołtarze boczne.

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Kosmy i Damiana w Bereście powstała w 1842 r. Świątynia ta uznana

jest za jedną z najładniejszych w Beskidzie Niskim. Pełni funkcję kościoła rzymskokatolickiego pod wezwaniem Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Wewnątrz zachowała się polichromia z 1928 r. Ikonostas w XIX w. został uzupełniony ikonami z XVII i XVIII w. Na środku prezbiterium ołtarz z XIX w., w którego podstawie wkomponowano dwie ikony z XVII w. Z tego stulecia pochodzi też ołtarz boczny mieszczący obraz z 1721 r. przedstawiający Matkę Bo-

Cerkiew w Czarny, fot. K. Bankowski

ską Pokrow, pochodzący z cerkwi w Izbach. Na ścianie południowej znajduje się barokowy ołtarz z obrazem przedstawiającym św. Mikołaja.

Cerkiew św. Paraskewi w Czarny powstała w latach 1893-1894. We-

wnątrz ikonostas z początku XX w., ołtarzyk z XVII w. z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem, obok na ścianie rokokowa ikona św. Paraskewi z drugiej połowy XVIII w. Obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Niepokalanego Serca NPM.

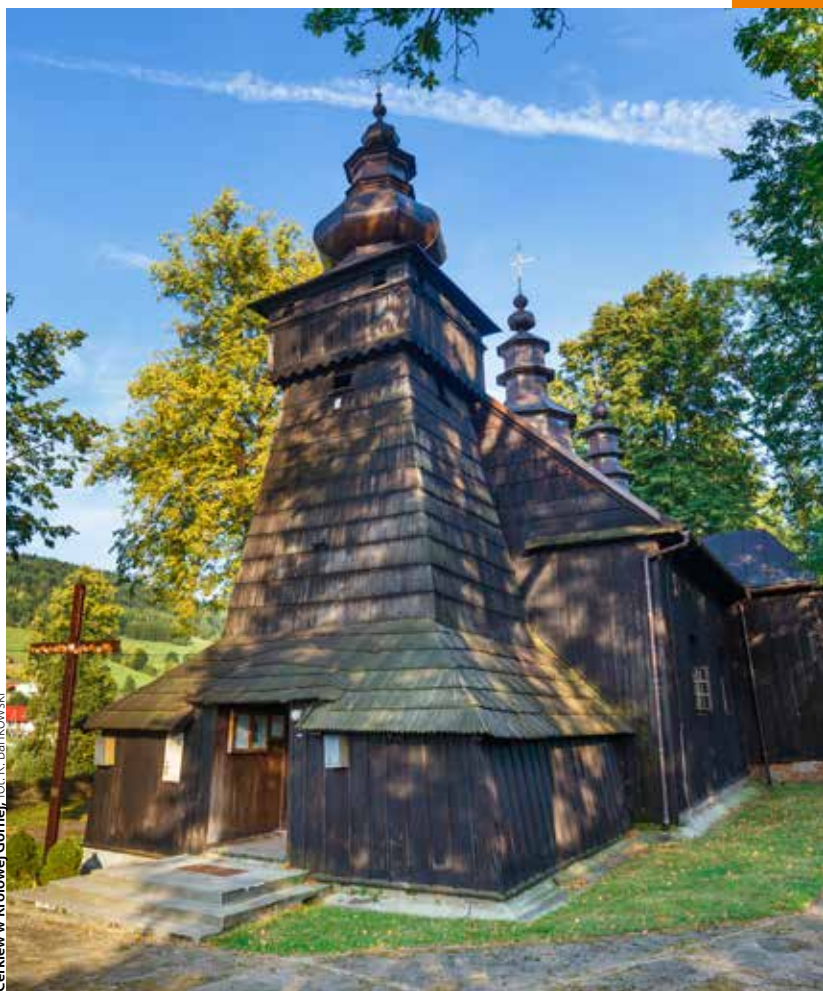

Cerkiew w Królów Górnij, fot. K. Bankowski

Cerkiew greckokatolicka Narodzenia Bogurodzicy w Królowej Górnej wybudowana w 1815 r. Prawdopodobnie wieża pochodzi z poprzedniej świątyni z XVIII w., stojącej na tym samym miejscu. Dach nad nawą i prezbiterium dwuspadowy z ośmiobocznymi wieżyczkami z pozornymi latarniami i cebulastymi zwieńczeniami. Przy nawie dwie symetryczne kaplice. Obiekt zachował typowe cechy świątyni zachodniołemkowskiej. Wewnątrz polichromia neobarokowa na stropach i ścianach z początku XX w. Pośrodku stropu nad nawą góruje przedstawienie Sądu Ostatecznego.

W wyposażeniu świątyni znajduje się barokowo-klasycystyczny ikonostas uzupełniony po 1945 r., ołtarz główny, składający się z XIX-wiecznej podstawy i XVIII-wiecznej z ikoną Matki Boskiej Orantki, a także dwa pocerkiwne boczne ołtarze z ikonami śś. Cyryla i Metodego, a także śś. Włodzimierza i Olgi.

Cerkiew greckokatolicka św. Dymitra w Binczarowej powstała 1760 r. Świątynia o konstrukcji zrębowej, mocno przebudowana, częściowo zatraciła cechy typowej cerkwi zachodniołemkowskiej. We wnętrzu późnobarokowy ikono-

Cerkiew w Królowej Górnej, fot. K. Bankowski

Cerkiew w Binczarowej, fot. E. Mrózek

stas z drugiej połowy XVIII w. uzupełniony sto lat później – w miejscu Ostatniej Wieczery widnieje obraz Matki Boskiej Różańcowej – oraz kamienny ołtarz z 1967 r. z relikwiami św. Wojciecha. W późnobarokowych ołtarzach bocznych z XVIII w. znajdują się obrazy Najświętszej Ma-

rii Panny Pokrownej z tego samego stulecia i Ukrzyżowania z XVIII lub XIX w. Na uwagę zasługuje także cenna polichromia z 1913 r. dzieła Bronisława Kmaka. Obecnie to kościół rzymskokatolicki pw. św. Stanisława Biskupa. Świątynię odnowiono w latach 2009-10.

Cerkiew w Binczarowej, fot. K. Bankowski

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Kosmy i Damiana w Wojkowej pochodzi z XVIII w. Ornamentalna polichromia pochodzi z początku XX w. W kościele znajduje się rokokowy ikonostas z końca XVIII w. z ikonami z tego samego okresu, rokokowe tabernakulum z XVIII w. i drugie

– w kształcie świątyni – z przełomu XIX i XX w., a także obraz ludo-
wy Matki Boskiej Bolesnej z dawnej
chorągwi z początku XIX w. Obecnie
jest to kościół rzymskokatolicki.

Cerkiew greckokatolicka św. Michała Archanioła w Polanach pochodzi z 1820 r. Świątynia zachodniołemkowska, o konstrukcji zrębowej ze ścianami pokrytymi gontem. Wewnątrz polichromia architektoniczno-figuralna pochodząca z 1862 r. Na stropach widnieją sceny biblijne, na parapecie chóru – ze Starego Testamentu, nad ikonostasem rozciąga się malowany baldachim. Wyposażenie cerkiewne stanowi ikonostas z XIX w. Niektóre źródła podają, że obrazy jego górnej części oraz carskie wrota pochodzą z XVII w. W prezbiterium późnobarokowy ołtarz z obrazem Pieta z XVIII w. oraz pochodzące z tego samego czasu ołtarze boczne z obrazami i ikonami, a także polichromowana ława diakońska. Obecnie kościół rzymskokatolicki.

Cerkiew pw. św. Jana Ewangelisty w Muszynie została wybudowana w 1689 r. w typie zachodniołemkowskim. Wewnątrz ikonostas z XVIII w. oraz dwa ołtarze boczne. Południowy późnobarokowy pochodzi z XVII w. i zawiera obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Północny rokokowy pochodzi z XVIII w. i znajduje się w nim obraz św. Barbary. Legenda mówi, że ten obraz znajdował się w połowym ołtarzu konfederatów barskich, gdy mieli oni swój obóz w okolicy Muszynki. Z XVIII w. pochodzi ambona z postaciami ośmiu Ojców Kościoła. Obecnie to kościół rzymskokatolicki.

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła we Floryncie nie posiada jednoznacznie określonego stylu, niewiele ma cech budownictwa cerkiewnego i klasycystycznego. Wybudowana z kamienia, otynkowana. Wewnątrz późnoklasycystyczny ikonostas z około 1875 r. i dwa późnobarokowe ołtarze boczne z XVIII w. W prawym ołtarzu obraz Ukrzyżowania z przełomu XVIII i XIX w. Warta uwagi także pseudobarokowa ambona z końca XIX w. Charakterystyczne są dwa dzwony świątyni – jeden z 1789 r., ozdobiony sceną Chrztu Chrystusa w Jordanie oraz wizerunkami Moj-

Cerkiew w Muszynie, fot. K. Bankowski

żesza, św. Stanisława i Najświętszej Marii Panny, a drugi z 1939 r. Obecnie kościół rzymskokatolicki pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa.

Cerkiew greckokatolicka pw. św. Michała Archanioła w Mochnaczce Niżnej to świątynia łemkowska w typie północno-zachodnim, zbudowana w XVIII lub w połowie XIX

wieku. Wewnątrz polichromia figuralno-ornamentalna z lat 1960-1964. Ikonostas składa się z części górnej – barokowej z XVIII w. oraz dolnej – późnoklasycystycznej z XIX w. Jego część środkowa została przesłonięta ołtarzem głównym o charakterze neogotyku ludowego z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej z 1956 roku. Obecnie jest to kościół

Cerkiew w Tyliczu, fot. J. Waniczak

rzymskokatolicki pw. Matki Boskiej Częstochowskiej. W pobliżu znajduje się cmentarz, na którym zachowało się kilka starych nagrobków.

Cerkiew greckokatolicka śś. Kosmy i Damiana w Tyliczu zbu-

dowana w 1743 r. Do nawy przy ikonostasie przylegają dwa, charakterystyczne dla wschodniej architektury cerkiewnej pomieszczenia dla śpiewaków, tzw. kritoły, które nigdzie indziej na Łemkowszczyźnie nie występują. Obecnie pełnią one funkcje

Cerkiew w Tyliczu, fot. K. Bańkowski

kaplic bocznych. Wewnątrz polichromia figuralno-ornamentalna z 1938 r. nawiązuje tematycznie do obchodów jubileuszu 950-lecia Chrztu Rusi. Ikonostas późnobarokowy z XVIII w. zdekompletowany. Obecnie kościół cmentarny rzymskokatolicki.

Kościół rzymskokatolicki pw. śś. Apostołów Piotra i Pawła w Tyliczu zbudowany w 1612 roku. W świątyni znajduje się rokokowy ołtarz główny z otoczonym kultem obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem (zwanej Tylicką) z XVI lub XVII

Bazylika w Nowym Sączu, fot. K. Bankowski

w., ołtarze w nawie z obrazami św. Anny Samotrzec z XVII w. i Veraicon z XVIII w. Późnobarokowa ambona, chrzcielnica i organy oraz rokokowy krucyfiks na belce tęczącej, kilkanaście obrazów, feretronów i rzeźb z XVIII-XIX w. Obok kościoła, po jego południowo-zachodniej stronie, znajduje się murowana dzwonnica parawanowa z 1803 roku.

W centrum Nowego Sącza dominuje architektura **kościoła św.**

Małgorzaty wzniesionego wkrótce po lokacji miasta. **Do godności bazyliki mniejszej świątynię wyniósł Jan Paweł II.** Bazylika powstała w XIV wieku. W 1448 r. kardynał Zbigniew Oleśnicki wyniósł ją do godności kolegiaty. Bazylika składa się opiętego siedmioma skarpami prezbiterium, zamkniętego prostą ścianą powstałą z zamurowanego w 1730 r. okna za głównym ołtarzem ze słynnym obrazem Przemienienia Pańskiego oraz

z szerokiego korpusu nawy głównej i bocznych. W świątyni znajduje się gotycka polichromia pochodząca z 1360 r. Malowidło przedstawiające sceny męczeństwa i ukrzyżowania Chrystusa zostało odkryte w latach 70. XX w. Wewnątrz znajduje się także odlana z brązu chrzcielnica z XVI w. oraz cenne obrazy, m.in. Jana Chrzciciela i Matki Bożej z Dzieciątkiem. Na przełomie XIII i XIV w. kościół stał się świątynią miejską. Miasto, używające do oko-

ło 1329 r. nazwy „Kamienica”, przyjęło wówczas do swej pieczęci patronkę kościoła – św. Małgorzatę Antiocheńską – Pannę i Męczennicę świętą około 275 r. za wiarę. Bazylika kolegiacka św. Małgorzaty w Nowym Sączu jest znanym w diecezji tarnowskiej sanktuarium zwanym sądecką „górką Tabor” dzięki znajdującemu się w ołtarzu głównym obrazowi Przemienienia Pańskiego z kręgu Veraicon z XVI w.

Kościół w Tropiu, fot. I. Machowska

Kościół pw. św. Andrzeja Świerada i Benedykta w Tropiu to obiekt murowany, w stylu romańskim, zbudowany według tradycji w 1090 r. obok pustelni. W prezbiterium widać resztki romańskiej polichromii z XII w. W ołtarzu znajduje się późnogotycki obraz Matki Bożej. Pozostałe elementy wyposażenia

(polichromia, epitafium) są rokokowe i barokowe. Przy kościółku jest pustelnia św. Andrzeja Świerada – kapliczka w miejscu, gdzie, jak głosi tradycja, mieszkał święty, żyjący w latach 980-1034. Obok niej są resztki prastarego dębu, który miał się rozpaść, aby dać schronienie pustelnikowi. W kościele znaj-

Kościół w Tropiu, fot. I. Machowska

Relikwiarz Krzyża Chrystusowego umieszczony jest przy wielkim zabytkowym krzyżu w nawie przy ścianie północnej. Opowieść ludowa mówi, że ten krzyż został wydobyty z wód Dunajca w czasie powodzi około 1700 r. i ma pochodzić z innej świątyni zniszczonej przez wczesną wodę.

duje się relikwiarz z relikwią Krzyża Chrystusowego z drzewa, które odnalazła w Jerozolimie matka cesarza Konstantyna Wielkiego św. Helena oraz relikwie św. Świerada. W 1965 r. w kościele w Tropiu prowadzono badania archeologiczne. W wykopie w kaplicy Miłosierdzia Bożego przy romańskim murze z XI/XII w., pod progiem dawne-

go wejścia, odkryto narożnik fundamentu jeszcze wcześniejszego obiektu, zapewne wczesno- lub przedromańskiego kościoła. Badania przerwano z powodu wielkich uroczystości Milenium Chrztu Polski w 1966 r. w świątyni w Tropiu. Z powodu braku funduszy nie zostały one później wznowione.

Kościół w Przydonicy był pierwotnie pod wezwaniem św. Katarzyny, obecnie jest pw. Matki Bożej Różańcowej, św. Jana Kantego oraz Matki Bożej Pocieszenia. Wzniesiono go w tradycji budownictwa gotyckiego z drzewa modrzewiowego w 1527 r. Kościół został konsekrowany zapewne ok. 1580 r. Trzykrotnie był restaurowany w latach: 1826, 1892 i 1904. Stropy w nawie mają zakrzywienia i ozdobne kasetony oraz malowane rozety. W gotyckiej tęczycy z 1530 r. wykrojonej w ośli grzbiet i profilowanej znajduje się krucyfiks oraz figury:

Matki Bożej, św. Jana Ewangelisty i św. Marii Magdaleny. Do kościoła prowadzi troje drzwi: jedne ostrołukowe z malowanymi tarczami herbowymi „Gierałt” i „Gryf” oraz malowaną kratownicą, drugie z wykrojem w trójliść zamknięty oślim grzbietem, a trzecie z wykrojem w ośli grzbiet z malowaną skośną kratą z rozetami na przecięciach i z napisem Paulus Carpentarius. Pod tym malowidłem widoczne jest pierwotne malowidło z 1527 r. o motywach zwierzęcych. W ołtarzu głównym umieszczony był łaskami słynący obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem – Pocieszenia, barokowy z XVII w., według trady-

Kościół w Przydonicy, fot. K. Barńkowski

cji darowany przez króla polskiego Jana III Sobieskiego po zwycięskiej bitwie pod Wiedniem w 1683 r. Obecnie obraz przeniesiono do nowego kościoła. W górnej części głównego ołtarza obraz z wizerunkiem św. Floriana z drugiej połowy XVIII w. W świątyni na uwagę zasługują również: ambona rokokowa

z drugiej połowy XVIII w. z obrazem Chrystusa na zapiecku i chrzcielnicą być może z XIX w., z fragmentami renesansowego trzonu XVI-XVII w. Na zewnątrz kościoła znajduje się dawna gotycka chrzcielnica kamienna z I połowy XVI w. oraz kropielnica o tradycjach gotyckich, zapewne z XVI w.

Kościół w Starym Sączu, fot. K. Bańkowski

Kościół pw. św. Elżbiety Węgierskiej Wdowy w Starym Sączu powstał w drugiej połowie XIV wieku, murowany z kamienia i cegły. Wewnątrz na uwagę zasługuje pseudobarokowy ołtarz główny z drugiej połowy XIX w. z posągami śś. Piotra i Pawła oraz obrazem

św. Elżbiety, cztery ołtarze boczne z XVII i XVIII w. W kaplicy południowej późnobarokowy ołtarz z XVIII w., a w nim barokowy obraz Śluby Błogosławionej Kingi. Warto zwrócić uwagę na zabytkową ambonę, wielkie obrazy, rzeźby liturgiczne i tablicę upamiętniającą powstanie odsieczy wiedeńskiej. Z kościołem graniczy zabytkowy budynek starej plebanii z 1795 r. Patronką świątyni jest św. Elżbieta, ciotka św. Kingi oraz jej siostra Małgorzata.

Kościół w Piwnicznej-Zdroju, fot. E. Mirowski

Kościół Narodzenia NMP w Piwnicznej-Zdroju w stylu neobarokowym wybudowany w latach 1881-1886 z kamienia i cegły na miejscu starszych obiektów. Jest to świątynia bazylikowa z wieżą i dzwonem z 1523 r. Pierwszy kościół istniał tu już w XIV w. Jednak pożary zniszczyły Piwniczną w XVIII i XIX w. Wnętrze świątyni urządzano na przełomie XIX i XX w. i dobudowano nową zakrystię. W prezbiterium zwraca uwagę obraz pędzla Bolesława Barbackiego – św. Józef z Dzieciątkiem.

Kościół pw. św. Józefa (dawniej NPM) w Muszynie zbudowany w latach 1676-1728. Świątynia ba-

rokowa z kamienia i cegły, otynkowana, kryta blachą. Wewnątrz ołtarz główny klasycystyczny z początku XIX w. z gotycką rzeźbą Matki Bożej z Dzieciątkiem z około 1470 r. oraz wysuwany barokowy obraz św. Józefa z XVIII w. Na ołtarzu renesansowe tabernaku-

lum w kształcie świątyni z płaskorzeźbą Zwiastowania z około 1600 r. W pobliżu kościoła na obszarze około hektara urządzono Muszyńskie Ogrody Biblijne. Jest to czwarty w Polsce i największy tego typu ogród w kraju. Ogrody są udostępniane bezpłatnie zwiedzającym.

Kościół pw. św. Jakuba Apostoła w Podegrodziu powstał w latach 1830-1835 w miejsce spalonej drewnianej świątyni. To obiekt murywany w stylu klasycystycznym. Wewnątrz bogato zdobiona polichromia. Warta uwagi marmurowa chrzcielnica z 1409 r., barokowe organy, ambona z XIX w. oraz rzeźby: późnorennesansowa z XVI-XVII w. grupa Nawiedzenia, dwa barokowo-ludowe posągi św. Biskupów z XVIII w. i pochodzące z tego samego stulecia – Chrystus Ukrzyżowany, barokowo-ludowy Chrystus u słupa i krucyfiks procesyjny. Na wyposażeniu świątyni są również ciekawe ornaty. Jeden z dobrze zachowanych pochodzi z XVI w.

Kościół pw. Wszystkich Świętych w Ptaszkowej to obiekt w tradycji gotyckiego budownictwa sakralnego, drewniany. Powstał w połowie XVI w. Wystrój i wyposażenie wnętrza pochodzi głównie z XVIII i XIX w. Ściany i niektóre sklepienia pokrywają polichromie ornamentalne i figuralne z lat 1929-1932.

Tylko w kruchcie południowej zachowały się fragmenty starszych malowideł barokowo-ludowych ze scenami starotestamentowymi z 1795 r., a nawet resztki malowideł patronowych z XVI wieku. We wnętrzu dominuje ołtarz główny wykonany w tradycji późnobarokowej w 1864 r. z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem, ufundowany przez Michała Stadnickiego w 1734 r. Oprócz niego są tu też dwa małe barokowe ołtarze boczne. W lewym znajduje się płaskorzeźba Serca Pana Jezusa, w prawym gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem „ze słonecznikiem” z około 1420 r. Najcenniejszym zabytkiem jest płaskorzeźba Modlitwa w Ogrojcu dłuta Wita Stwosza z 1490 r. Do najstarszych elementów wyposażenia kościoła należy również chrzcielnica z 1506 r. Cennymi rzeźbami są dwa krucyfiksy z XVIII w. Warto zobaczyć także rokokowy feretron umieszczony w wieży na ścianie południowej z figurą Najświętszej Marii Panny Niepokalanie Poczętej z drugiej połowy XVIII w.

Kościół w Ptaszkowej, fot. J. Wańczyk

Plaskorzeźba „Modlitwa w Ogroju” Wita Stwosza z kościoła w Praszkowej,
fot. arch. Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu

Kościół w Praszkowej, fot. K. Bańkowski

Kościół na górze Just, fot. A. Klimkowski

Legenda głosi, że **kościół pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny na górze Just w Tęgorozy** stoi w miejscu, gdzie swą pustelnię miał św. Just – zakonnik z przełomu IX i X w. Żyjący na przełomie XVI i XVII w. Marcin Baroniusz z Jarosławia napisał życiorys pustelnika, ale, jak sam powiedział, jedynie na podstawie opowia-

dań ludzi z okolic. Zawarł w nim m.in. informację, że Just – uczeń św. Świerada z niedalekiego Tropia – żył na górze „Łobzów”, gdzie zmarł i został pochowany w 1007 r. Tradycja mówi, że było to właśnie miejsce, na którym dziś stoi drewniany kościółek. Świątynia jest obiektem drewnianym najprawdopodobniej wy-

Kościół na górze Just, fot. K. Barbkowski

budowanym w drugiej połowie XVII w., na miejscu starszego, zniszczonego przez arian, obiektu. W głównym ołtarzu znajduje się stynący łaškami, XVII-wieczny obraz Matki Bożej zwanej Juścieńską, wzorowany prawdopodobnie na obrazie Matki Boskiej Częstochowskiej. Warto zobaczyć także ludowo-barokowy ołtarz z 1677 r., gotycką rzeźbę Matki Bożej z Dzieciątkiem z XV w. i gotycką chrzcielnicę kamienną z herbami z początku XVI w. Są to pozostałości z poprzednich świątyń znajdujących się w tym miejscu. Brała tu ślub Janina Lewandowska – jedyna kobieta zamordowana w Katyniu.

Kościół Podwyższenia Krzyża Świętego w Podolu-Górowej

zbudowany został na początku XVI w., konsekrowany ok. 1540 r. Później kilka razy odnawiany i przebudowany, m.in. w XVIII w., kiedy dobudowano barokową wieżę. Wewnątrz manierystyczny ołtarz główny z drugiej połowy XVI w. w formie tryptyku. W nawie dwa barokowe ołtarze boczne. Pod antependium ołtarza znajduje się renesansowa kamienna płyta nagrobna Jadwigi Posadowskiej. Warto zwrócić uwagę na późnogotycką chrzcielnicę kamienną z XVI w. i barokową ambonę z XVII w.

Kościół św. Wojciecha w Kąclowej

powstał w latach 1926-1929. W eklektycznym ołtarzu głównym z 1960 r. znajduje się obraz pt. „Ukrzyżowanie” z tego samego okresu. Wyposażenie świątyni stanowi również drewniana ambona i chrzcielnica z 1933 r. oraz organy datowane na 1793 r.

Kościół pw. św. Mikołaja w Moszczenicy Niższej

pochodzi prawdopodobnie z drugiej połowy XVI w. Wewnątrz zobaczyć można po-

Kościół w Moszczenicy Niższej, fot. K. Bańkowski

zorne sklepienie kolebkowe oraz gotycki obraz św. Zofii z córkami z 1480 r., późnogotycki krucyfiks z XVI w. i późnorenesansowy ołtarz główny z XVII w. z barokowym obrazem św. Mikołaja.

Kościół pw. św. Bartłomieja Apostoła w Zbyszczach jest jedną z najstarszych świątyń w Małopol-

sce zachowanych od czasu budowy w niezmienionym stanie. Obecnie na zachodniej ścianie kościoła zachowały się otwory strzelnicze, świadczące o obronnym charakterze gotyckiej budowli. Wewnątrz kamienna barokowa chrzcielnica, stalle gotyckie z XVI w. i ołtarz główny z XVIII stulecia z obrazem Matki Bożej Łaskawej oraz znajdującym

Kościół w Zbyszczach, fot. K. Bańkowski

się nad nim obrazem ukazującym św. Bartłomieja.

Kościół pw. św. Marcina Biskupa z Tours w Mogilnie wybudowano w 1765 r., prawdopodobnie z wykorzystaniem elementów wcześniej istniejącej tu świątyni spalonej w drugiej połowie XVI w. Po pożarze najpierw wybudowano ka-

mienną kaplicę pw. św. Anny. Stoi ona do dziś. Wewnątrz kościoła warto zwrócić uwagę na barokowe detale ciesielskie – portale o falistych nadprożach, parapet chóru muzycznego, a także gotycki krucyfiks z ok. 1400 r., polichromię, rzeźbę Chrystusa Zmartwychwstałego z początku XVI w., kamienną chrzcielnicę z XVI w. oraz XVII-wieczne płyty nagrobne.

Kościół w Krużlowej, fot. E. Mrózek

W 1520 r. Jan Pieniążek ufundował modrzewiowy **kościół pw. Narodzenia NMP w Krużlowej**. Wieś była własnością tej rodziny przybyłej tu w XIV w. Szczególny element wystroju świątyni to kasetonowy strop zdobiony podobnymi do wawelskich rozetami. Warto zwrócić uwagę na kamienną chrzcielnicę z 1486 r., ob-

raz św. Anny z Maryją i rzeźbę Chrystusa Zmartwychwstałego. Kościół w Krużlowej posiadał również synną gotycką rzeźbę – Madonnę Krużłowską. Od kilku dziesięcioleci jest ona jednak własnością Muzeum Narodowego w Krakowie, a w krużłowskiej świątyni do 2000 r. znajdowała się jej wierna kopia.

Kopia figury Matki Boskiej z Dzieciątkiem w Krużlowej, fot. K. Bankowski

Figura Madonny z Dzieciątkiem powstała około 1410 r. Uchodzi za najdoskonalsze dzieło rzeźbiarskie epoki tzw. stylu pięknego z początku XV w. na obszarze Małopolski. Przetworzono tu w drewnie repertuar form wypracowany wcześniej w rzeźbach kamiennych. Zwroty głów Marii i małego Jezusa, odpowiadające sobie w ujęciu lustrzanym, akcentująją niezwykłą łączność Matki i Dziecka. Nie udało się ustalić miejsca jej powstania ani twórcy, spod dłuta którego wyszła. Być może Madonna była przeznaczona dla któregoś z bogatych krakowskich kościołów, a do Krużlowej trafiła dopiero w XVII w., bowiem pierwsze udokumentowane wzmianki o niej pochodzą z 1607 r. Stanisław Wyspiański zachwyił się rzeźbą w 1899 r., a dziesięć lat później przejął ją Muzeum Narodowe w Krakowie. Rzeźba Madonny jest starsza od krużłowskiego kościoła o ponad 110 lat. Chociaż obecnej świątyni jeszcze nie było, to musiała istnieć inna, bowiem już od XIV stulecia funkcjonowała tu parafia. Jej istnienie potwierdza zapis z 1335 r. mówiący, iż wówczas parafia Krużłowa zapłaciła świętopietrze – podatek na rzecz Stołicy Apostolskiej. Być może więc figura Madonny trafiła tu przed XVII stuleciem?

Kościół w Rożnowie, fot. K. Bankowski

Kościół św. Wojciecha Biskupa Męczennika i Podwyższenia Krzyża Świętego w Rożnowie został poświęcony w 1705 r. Wnętrze świątyni nakrywa pozornie sklepienie kolebkowe, dekorowane ozdobnym malarstwem. Na suficie chóru zachowały się fragmenty polichromii późnorenesansowej z około 1688 r. Główny ołtarz to zespół figur barokowych z XVII w. – w centrum Jezus na krzyżu, po

bokach Matka Boska i św. Jan Apostoł oraz klęcząca św. Maria Magdalena. Ołtarze boczne w stylu rejencji ze słynącym łaskami obrazem Matki Boskiej Bolesnej oraz wizerunkiem św. Wojciecha BM. Warta uwagi jest także kamienna chrzcielnica z drewnianą pokrywą, zwieńczona rzeźbą Jana Chrzciciela z 1663 r. oraz portret Stanisława Krzesza, uczestnika odsieczy wiedeńskiej, wotum z 1691 r.

Kościół w Rożnowie, fot. K. Bankowski

Kaplica św. Antoniego na Piwowarówce koło Piwnicznej wybudowana w 1908 r. przez braci Stanisława i Wiktora Piwoarów. Okolice kaplicy to doskonały punkt widokowy na zakole Popradu w stronę Muszyny. Obok kaplicy przebiega zielony szlak prowadzący z Piwnicznej przez Eliaszkówkę na Obidzę.

Kościół pw. św. Marcina w Czarnym Potoku koło Łącka zbudowa-

wano w 1755 r. Na uwagę zasługuje klasycystyczny ołtarz główny. Pielgrzymów przyciąga stynąca łaskami obraz Matki Boskiej Bolesnej. W sanktuarium od 350 lat spisywana jest „Księga Łask” będąca świadectwem otrzymanych łask. Najstarszy wpis pochodzi z 1678 r. i dotyczy uzdrowienia Jędrzeja Szwarcenberga, syna stolnika wołyńskiego. W obrębie świątyni rośnie licząca ponad 500 lat najstarsza w Polsce lipa szerokolistna.

Bazylika w Grybowie, fot. K. Bankowski

Bazylika Mniejsza pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Grybowie to neogotycki kościół z początku XX w. W głównym ołtarzu rzeźba Chrystusa na Krzyżu na tle płasko rzeźbionej panoramy Jerozolimy z połowy XVII w. Pierwszy kościół w Grybowie istniał już w XIV w. Był wzniesiony w stylu gotyckim z kamienia rzeczno-

za łącińskiego. Miał małe wysoko usytuowane okna, pokryty gontem dach oraz niewielką wieżyczkę. Uległ dużemu zniszczeniu w czasie pożaru w 1662 r. Odbudowano go w 1705 r. Przetrwał do końca XIX w., gdy okazał się zbyt mały na potrzeby lokalnej społeczności. Wiosną 1908 r. na jego miejscu rozpoczęto budowę nowej świą-

tyni. Powstał nowy neogotycki kościół z cegły z użyciem kamienia z wysoką na 77 m wieżą. Świątynia trzynawowa, halowa z transeptem i zamkniętym wielobocznie prezbiterium. W oknach prezbiterium znajduje się pięć witraży figuralnych z przedstawieniami św. Katarzyny i świętych polskich. Dwanaście rokokowych obrazów z XVIII

w. przedstawia apostołów. Po lewej stronie na ścianie prezbiterium znajduje się pięć figur barokowych z XVIII w. tworzących kompozycję Przemienienia Pańskiego. W lewej nawie znajduje się słynący łaskami obraz Matki Bożej Przedziwnej z 1700 r. 20 kwietnia 2013 r. kościół w Grybowie został ogłoszony bazyliką mniejszą.

Kościół w Tabaszowej, fot. K. Bańkowski

Kościół pw. św. Mikołaja w Tabaszowej wzniesiono w 1753 r. w Tęgorozu. Do Tabaszowej przeniesiono go w 1982 r. To budowla konstrukcji zrębowej, o ścianach oszalowanych pionowo. Na szalunku ściany zamykającej prezbiterium w pierwszej połowie XIX w. namalowano Grupę

Ukrzyżowania. Ściany zdołi malowana przez Adolfa Gućwę ornamentalno-figuralna polichromia z 1895 r. Rokokowe ołtarze pochodzą z XVIII w. W ołtarzu głównym barokowy obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem z XVIII w. oraz pochodzący z końca XIX w. wizerunek św. Mikołaja.

Kościół w Tabaszowej, fot. K. Bańkowski

Kościół Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny w Bukowcu wybudowano w 1805 r. we wsi Kamianna koło Krynicy. Był wówczas cerkwią greckokatolicką. W 1949 r. świątynia została przeniesiona do Bukowca i znacznie przebudowana z przeznaczeniem na kościół rzymskokatolicki. Wewnątrz nie zachowało się wyposażenie cerkiewne.

Kościół Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Nawojowej wybudowany w latach 1894-1898. Wówczas przy rozbiórce starej drewnianej świątyni natrafiono na dokument mówiący, że stary kościół wybudowano około 1190 r. Świątynię wyposażono w dzieła sztuki przeniesione z rozebranego modrzewiowego kościoła, znajduje się tu renesansowe epitafium Piotra Nawojowskiego z 1593 r. z czerwonego węgierskiego marmuru, dwa ołtarze barokowe, ambona oraz stacje drogi krzyżowej z 1831 r. W ołtarzu głównym znajduje się obraz włoski Madonny z Dzieciątkiem ofiarowany przez rodzinę Stadnickich, których doczesne szczątki spoczywają w krypcie pod kościołem.

*Kościół w Bukowcu jest wyjątkowym miejscem dla miłośników przyrody. Pod jego dachem mieszka kolonia **podkowca małego** (nazwę zawdzięcza narośli na nosie w kształcie podkowy, która jest wykorzystywana do emitowania głosów echolokacyjnych) – jednego z najmniejszych i najbardziej zagrożonych wyginięciem nietoperzy w Europie. Na terenie Polski zlokalizowano 10 takich miejsc, które tworzą tzw. „Szlak Podkowca”.*

Kościół św. Bartłomieja Apostoła w Kamionce Wielkiej wzniesiono niedługo po lokacji wsi, która miała miejsce w 1336 r. Była to drewniana świątynia. Murowana powstała około 1630 r. Z drewnianego kościoła, który prawdopodobnie w 1618 r. został rozebrany, zachowała się kamienna chrzcielnica oraz niektóre elementy nastawy ołtarza głównego. W 1963 r. nieopodal (po drugiej stronie drogi) wybudowano nowy kościół parafialny. Stara świątynia pełni rolę kaplicy cmentarnej.

Parafia Mystków powstała z fundacji królowej Jadwigi i Władysła-

wa Łokietka w latach 1320-1326. W 1577 r. jednak przestała istnieć, by funkcjonować znów cztery lata później. Najstarszą istniejącą do dzisiaj budowlą jest kaplica cmentarna pw. św. Izydora, która powstała w 1790 r. Neobarokowy kościół z kamienia i cegły pod wezwaniem św. Filipa i Jakuba został zbudowany w latach 1905-1910. Świątynia jednonawowa na planie krzyża, z prezbiterium zamkniętym półkoliście i kaplicą, a od frontu wieża. W niej trzy dzwony o tonażu 1200 kg. Wewnątrz neogotycki ołtarz główny powstały po 1910 r., a w nim łaskami słynący, przeniesiony ze starego

Kościół w Kamionce Wielkiej, fot. K. Barikowski

kościola, obraz Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, zwanej też Matką Bożą Mystkowską. Ze starej świątyni przeniesiono również: dawny główny ołtarz z XVIII w., drugi ołtarz z XVII w. z obrazem Serca Jezusowego, chrzcielnicę kamienną z 1617 r., retabulum barokowe z XVI w. z obrazami św. Jana Chrzciciela i św. Jana Apostoła, organy z prospektem rokokowym z drugiej połowy XVIII w., rzeźbę Matki Bożej z dzieciątkiem w Mandorli w otoczeniu aniołów z popiersiem Boga Ojca z XVII w., misę trybowaną z postacią Matki Boskiej z dzieciątkiem oraz krucyfiks barokowy z XVII w.

Kościół w Jazowsku powstał na początku XVIII w. Wybudowany w stylu późnobarokowym, murowany, jednonawowy. Świątynia ma trzy portale: jeden w stylu renesansowym z XVI w. i dwa z XVII stulecia. Wnętrze kościoła urządzone jest w stylu późnobarokowym. Na wyposażeniu drewniany złożony ołtarz główny (ok. 1726 r.). W centralnym miejscu słynący łaskami obraz Matki Boskiej Szkaplerznej. Warto zwrócić uwagę na usytuowany w nawie głównej ołtarz główny z 1621 r. w stylu manieryzmu niderlandzkiego, chrzcielnicę i ambonę z XVIII w. oraz obrazy z wcześniejszego stulecia.

Kościół w Mystkowie, fot. K. Bankowski

Kościół w Chomranicach, fot. K. Bankowski

Kościół pw. Imienia Najświętszej Marii Panny w Chomranicach powstał w latach 1691-1692. Warto zwrócić uwagę na polichromię ornamentalną z 1767 r. w zakrystii. Wyposażenie kościoła to ołtarze rokokowe z XVIII w., barokowa ambona oraz kamienna chrzcielnica z XVIII w. Ołtarz główny zdo-

bi słynący łaskami obraz Matki Boskiej Chomranickiej. Po północno-wschodniej stronie obiektu znajduje się wolno stojąca dzwonnica z 1692 r. Kościół jest otoczony kamiennym murem z I poł. XIX wieku. W jego obwodzie znajduje się 14 kaplic ze Stacjami Drogi Krzyżowej.

Kościół w Chomranicach, fot. K. Bankowski

Kościół pw. Serca Pana Jezusa w Krynicy-Słotwinach pochodzi z lat 1887-1888. Pierwotnie była to cerkiew greckokatolicka Opieki Bogurodzicy. Świątynia została zbudowana w tradycji łemkowskiego budownictwa cerkiewnego, ale odbiega od klasycznego układu. Jest to budynek drewniany, konstrukcji zrębowej, pokryty blachą z kwadratową wieżą konstrukcji słupowej. Całość wieńczy trzy baniaste kopuły

ze ślepyimi latarniami. Wyposażenie, w większości przeniesione z kościoła parafialnego z części zdrojowej Krynicy, stanowią: ołtarz główny z obrazem Serca Jezusowego z 1898 r. i boczne neorenesansowe ołtarze z końca XIX w. Z dawnego wnętrza cerkiewnego zachowały się barokowe tabernakulum (XVIII w.) z rzeźbionym tronem, wizerunek Chrystusa przy słupie oraz barokowo-klasycystyczny lichtarz z XIX wieku.

Kapliczka na Gliniku w Przydonicy, fot. K. Bańkowski

ZABYTKOWE KAPLICZKI

Sądeckie kapliczki – są niemal wszędzie, na polach, w lasach, przy domach. Przez wieki powstawały wszędzie tam, gdzie człowiek chciał wyrazić niebu wdzięczność za swe istnienie i powodzenie. Część powstała jako wyraz pokuty i zadośćuczynienia za niekiedy bar-

dzo ciężkie przewinienia. Niektóre stoją od wielu stuleci, a ich historia ginie w mrokach niepamięci. Nikt nie policzył sądeckich kapliczek, ale w każdej miejscowości jest ich przynajmniej kilka. Część to wyjątkowo malownicze obiekty. W czasie wędrówek warto zwrócić uwa-

Kapliczka św. Nepomucena w Rynku w Muszynie, fot. K. Bańkowski

W rynku w Muszynie warto zobaczyć dwie zabytkowe kapliczki z przełomu XVIII i XIX wieku. **Kapliczka św. Nepomucena** usytuowana jest w północnej części placu. W ścianie frontowej znajduje się metalowa bramka z herbem Muszyny. **Kapliczka św. Floriana** – zlokalizowana jest w południowej części Rynku. Murowane i otynkowane ściany zdobią półkoliste arkady, zastawione drewnianymi bramkami. Wewnątrz widoczna jest polichromowana rzeźba św. Floriana z XVIII w.

gę na kapliczki w Łomnicy-Zdroju, Popowicach, Gostwicy, Januszowej, Mogilnie, Jastrzębiku, Rytrze, Wojkowej, Myślcu, Dubnem czy w okolicach Piwnicznej. Ciekawe są również obiekty w Niskowej i na Gliniku w Przydonicy. Ta ostatnia wiąże się z królem Janem III Sobieskim, który, wracając z wojny, odpoczywał w Przydonicy. Zdrożony

Sobieski zatrzymał się pod okazałą lipą na szczycie przysiółka Glinik i właśnie tu ustawiono kapliczkę wotywną, a królewska lipa ma już 6 metrów w obwodzie. Interesująca jest też kapliczka w Niskowej koło Nowego Sącza ma ona kształt słupa z figurką z XVII w. Otaczające ją rozległe pola dodają miejscu niezwykłego uroku.

Powiat Nowosądecki położony jest w południowo-wschodniej części województwa małopolskiego. Od południa graniczy z Republiką Słowacką.

Siedziba władz Powiatu Nowosądeckiego mieści się w Nowym Sączu.

Gminy (16): Chełmiec, Gródek nad Dunajcem, Grybów, Kamionka, Korzenna, Łabowa, Łącko, Łososina Dolna, Nawojowa, Podegrodzie, Ryto, Krynica-Zdrój, Muszyna, Piwniczna-Zdrój, Stary Sącz i miasto Grybów.

Powierzchnia: 1550 km² (tj. 0,49% powierzchni kraju), z czego większość zajmują tereny górskie i wyżynne.

Łudność: ok. 200 tys. mieszkańców, stanowi to 0,5% mieszkańców Polski.

Rzeki, zbiorniki wodne: rzeki – Dunajec, Poprad, Kamienica, Biała, jezioro – Rożnowskie.

Pasma górskie: Beskid Sądecki, Beskid Niski, Beskid Wyspowy.

 SADECKIEzaprasza

 SADECKIE_zaprasza

 SADECKIE_zaprasza

 SADECKIE

WYDAWCA

Starostwo Powiatowe w Nowym Sączu
ul. Jagiellońska 33, 33-300 Nowy Sącz
tel. 18 41 41 600, fax 18 41 41 700
e-mial: powiat@nowosadecki.pl
www.nowosadecki.pl

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

ISBN 978-83-62735-46-4